

İbn Teymiyye’de Ruhsal Tıp

Spiritual Medicine in Ibn Taymiyya

Nilüfer ÖZTÜRK KOCABIYIK

Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi/ Faculty of Theology/
niluferozturkkocabiyik@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-3218-8258

Makale Bilgisi	Article Information
Makale Türü – Article Type	Arařtırma Makalesi / Research Article
Geliř Tarihi – Date Received	26 Mayıs / May 2022
Kabul Tarihi – Date Accepted	21 Haziran / June 2022
Yayın Tarihi – Date Published	27 Haziran / June 2022
Yayın Sezonu - Pub Date Season	Haziran / June

Atıf / Cite as: Öztürk Kocabiyik, N. (2022), İbn Teymiyye’de Ruhsal Tıp/Spiritual Medicine in Ibn Taymiyya. Turkish Academic Research Review, 7 (2), 416-426. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr/issue/70651/1121789>

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarr>

Copyright © Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey. All rights reserved.

İbn Teymiyye’de Ruhsal Tıp

Nilüfer Öztürk Kocabıyık

Öz

Ahlak, İslam düşüncesinde önemli bir konuma sahiptir. Onun bu konumu İslam düşünürlerince de tasdik edilmiştir. Bu nedenle filozoflar, ahlak ilmini felsefenin bir bölümü olarak kabul ettikleri pratik kısmında ele alarak ona dair görüşlerini ortaya koymuşlardır. İslam ahlak felsefesi insanın ahlakî yapısını ortaya koymadan önce nefsin ne olduğu ve onun güçlerinin neler olduğu üzerinde durmaktadır. İnsan nefsinin anlaşılması ona dair yapılacak olan çalışmaların temellerinin sağlam zemin üzerine inşa edilmesi demektir. Nefsin yapısının anlaşılmasından sonra kişinin ahlakî olarak gelişip insan-ı kâmil derecesine ulaşabilmesi için sahip olması gereken faziletler ile kaçınması gereken reziletlerin neler olduğu hususunda bilgi verilmektedir. Bu bakımdan İslam ahlak felsefesinde, insanın ruhsal olarak sağlıklı olabilmesi ve aynı zamanda ahlakî olarak gelişebilmesi amacıyla, ruhsal tıp önemli bir yer tutmaktadır. Bu açıdan İslam düşünürlerinin bu konuya özenle yaklaştıkları görülmektedir. Ruhsal tıp alanında özellikle kalp hastalıkları ve bu hastalıkların tedavisi bağlamında görüş öne süren düşünürlerden biri de İbn Teymiyye’dir. İbn Teymiyye’nin ahlaka yaklaşımında din önemli bir yerde bulunur ve ruhsal olarak insanın gelişmesi de dine bağlıdır. Bu çalışma İbn Teymiyye nazarında bir insanın hem beden hem de ruhen sağlıklı olabilmesi için neler yapması gerektiği hususuna dairdir. Nitekim İbn Teymiyye haset, cimrilik, kıskançlık gibi kalbî hastalıklar hakkında bilgiler vererek onların nasıl tedavi edilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Kişinin bu hastalıklardan kurtulması ise onun beden ve ruh sağlığına katkı sağlayacaktır; çünkü beden ruhu ruh da bedeni etkilemektedir. Beden ile ruh arasındaki ilişki insanın ahlakî yapısına da yansımaktadır. Dolayısıyla insanın, insan-ı kâmil olabilmesi için öncelikle beden ve ruhuna iyi bakması gerekir. Bunu da ancak Kur’an’ın rehberliğinde Allah’a iyi bir kul olarak gerçekleştirebilecektir.

Anahtar Kelimeler: İbn Teymiyye, Ruhsal Tıp, Ahlak, Nefs, Ruh, Kalp Hastalıkları ve Tedavisi.

Spiritual Medicine in Ibn Taymiyya

Abstract

Morals occupies an important position in Islamic thought. This position of morals has also been confirmed by Islamic thinkers. Therefore philosophers have put forward their views on science of morals by considering it in the chapter of practice, which they accept as a part of philosophy. Before explaining the moral structure of man, Islamic moral philosophy focuses on what the nafs is and what its abilities are. Understanding the human nafs means building the foundations of studies on it on solid ground. After understanding the structure of the nafs, follows the information about the virtues that a person should have in order to develop morally and reach the level of a perfect human being and what are the disgraces that should be avoided. In this respect, in order for a person to be spiritually healthy and at the same time develop morally, spiritual medicine has an important place in Islamic moral philosophy. In this respect, it is seen that approach of Islamic thinkers to this issue is with utmost care.

Ibn Taymiyyah is one of the thinkers who put forward an opinion in the field of spiritual medicine, especially in the context, and the treatment of heart diseases. In Ibn Taymiyya's approach to morality, Religion has an important place and the spiritual development of man is also dependent on religion. This study is about what a person should do in order to be healthy both physically and mentally from Ibn Taymiyya's point of view. As a matter of fact, Ibn Taymiyya gives information about diseases of heart such as envy, stinginess and jealousy, and focuses on how they should be treated. A person's recovery from these diseases will contribute to his physical and mental health; because the body affects the soul, and the soul also affects the body. The relation between the body and the soul reflects itself in the moral structure of the humans. Therefore, in order for a person to be a perfect human being, he must first take good care of his body and soul. This can only be achieved by being a good servant to Allah under the guidance of the Qur'an.

Keywords: Ibn Taymiyya, Spiritual Medicine, Morality, Spirit, Soul, Heart Diseases and Their Treatment.

Structured Abstract

In the tradition of Islamic thought, practical sciences have been complemented by the theoretical sciences. Theoretical philosophy also reflects on behaviors with practical philosophy, and from the philosophers point of view, the information obtained theoretically from the behaviors should emerge as practical. In this respect, firstly, the knowledge part, which is the theory, must be obtained so later, that it can be acted upon. If this situation does not happen, then as a matter of fact problems will arise. In this context, it is seen that, in the tradition of Islamic thought, the spiritual medicine is given importance. In order to improve a person's morals it is essential for them to be mentally healthy. Therefore, close attention has been paid to this issue by Islamic thinkers in order to determine what mental illnesses are and how to develop treatments suitable for these illnesses. As a matter of fact, the morality of the society depends on the morality of the individual. In this respect, the more spiritually healthy people are, the better morality will get and society will become more orderly.

In the tradition of Islamic thought, spiritual medicine has been discussed under the roof of moral philosophy. Thinkers that are interested in morality also expressed their views on what should be done in order to protect a person's mental health. For this, they intend to examine the spiritual structure of the human beings by starting from the very foundation. As a matter of fact, in moral philosophy, the nafs and its powers are discussed first. In moral philosophy, nafs is generally divided into three as vegetative, animal and human. The vegetative and animal nafs are related to the power of anger and lust, and for the continuation of the human race, these powers are important. On the other hand, the human nafs is related to the mind and contains the most important feature of a person in terms of being human and defines the aspect which enables humans to have good morals. In this respect, if a person puts the desires of his natural and animal nafs before his human nafs, then inevitably, the mental illnesses will be emerged. One of the thinkers who worked on the aforementioned subject is Ibn Taymiyya. Ibn Taymiyya, known as Shaykh al-Islam, was born in Harran in 1263 (h. 661) and died in Damascus in 1327. Ibn Taymiyyah, who went to Damascus in 667 Hijri, studied Arabic, tafsir, fiqh, etc. He learned such sciences and later began to work as a lecturer himself. He has many works on these sciences. In order not to exceed the limits of our subject, Ibn Taymiyya, whose life we briefly touched, his thoughts on the field of spiritual medicine are about heart diseases and their treatment. In this

respect, he especially determines the moral conditions that he refers to as diseases of the heart and offers solutions to them. In this study, we will try to reveal the contributions of Ibn Taymiyya to the field of spiritual medicine. However, before explaining Ibn Taymiyya's contribution to spiritual medicine, it is important to give information about his moral approach for showing the basis of his views on spiritual medicine.

Ibn Taymiyya, unlike the approach of the philosophical morals on the understanding of the nafs, reveals the morality of the person by talking about the states of the nafs. For example, for Taymiyyah, who speaks self-satisfaction as the highest degree, it is possible for a person to reach this point by purifying his heart from diseases. In order to get rid of the diseases of the heart and to find healing, one must resort to the Qur'an. As a matter of fact, according to Ibn Taymiyya, Qur'an contains many verses that will help people to improve morals, cleanse their hearts and strengthen their will. When the person reads and understands these verses, he will live a life accordingly. Therefore, as an individual shaped by the Qur'an, a person will be able to reach a higher moral level. Based on these statements, Ibn Taymiyya can be seen as one of the thinkers who adopted the religious moral approach. This approach of his has also influenced the field of mental medicine. In this respect, Ibn Taymiyya takes his place in the tradition of Islamic thought among the thinkers who state that in order to be spiritually healthy, a person must adopt a Qur'anic lifestyle.

Ibn Taymiyya states that the happiness and assurance of a person is not only possible through actions, but also by full servitude to Allah, and shows that in this way, people will get rid of heart diseases. Otherwise, without worshiping and loving Allah, reformation of the heart is not possible. For this reason, a person's attainment to the level of perfection also depends on this condition of them. In other words, from the point of view of Ibn Taymiyya, in order for a person to get rid of both physical and heart diseases, he must fulfill the orders expressed in the Qur'an in a strict sense and stay away from the prohibitions mentioned in the Qur'an as much as possible. And this can only happen by being a good servant of Allah.

Giriş

İslam düşünce geleneğinde nazari ilimler amelî ilimler ile tamamlanmıştır. Nazari felsefe de amelî felsefe ile davranışlara yansımakta ve filozof davranışların nazari olarak elde edilen bilgilerin amelî olarak ortaya çıkmasının gerektiğini düşünmektedir. Bu bakımdan öncelikle bilgi kısmının yani nazarinin elde edilmesi gerekir ki daha sonra bu bilgi ile amel edilebilsin. Şayet bu durum gerçekleşmezse o zaman problemlerin ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Bu bağlamda İslam düşünce geleneğinde ruhsal tıbbı önem verildiği görülmektedir. Kişinin ahlakının güzelleşmesi için ruhsal açıdan sağlıklı olmaları elzemdir. Dolayısıyla ruhsal hastalıkların neler olduğunun belirlenmesi ve bunlara uygun tedavilerin geliştirilmesi amacıyla İslam düşünürleri bu konu ile yakından ilgilenmişlerdir. Nitekim toplumun ahlakı bireyin ahlakına bağlıdır. Bu bakımdan kişiler ne kadar ruhsal anlamda sağlıklı olursa o kadar güzel ahlaka ve toplum da o kadar düzenli bir topluma dönüşecektir.

Ruhsal tıp İslam düşünce geleneğinde ahlak felsefesi çatısı altında ele alınmıştır. Ahlak ile ilgilenen düşünürler insanın ruhsal sağlığını koruması adına neler yapılması gerektiği üzerine de görüş bildirmişlerdir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Saruhan, 2021). Bunun için en temelden başlayarak insanın ruhsal yapısı incelenmek istenmiştir. Nitekim ahlak felsefesinde öncelikle nefis ve nefsin güçleri ele alınmıştır. Ahlak felsefesinde nefis, genellikle nebatî, hayvanî ve insanî olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Nebatî ve hayvanî nefis insanın öfke ve şehvet gücü ile ilgilidir ve bu güçler insanın neslinin devamı için önemlidir. İnsanî nefis ise akıl ile ilgili olup insanın insan olması açısından en önemli özelliğini ortaya koymakta ve insanın güzel ahlaka sahip olmasını sağlayan yönünü ifade etmektedir. Bu bakımdan kişi insanî nefisine değil de nebatî ve hayvanî nefsinin isteklerine ağırlık verirse o zaman ruhsal hastalıkların ortaya çıkması kaçınılmaz olur. Bahsi geçen konuda çalışmalar yapan düşünürlerden biri de İbn Teymiyye'dir. Şeyhu'l-İslam olarak adlandırılan İbn Teymiyye 1263'te (h. 661) Harran'da doğmuş ve 1327'de Şam'da vefat etmiştir. Hicri 667 yılında Şam'a giden İbn Teymiyye Arapça, tefsir, fıkıh vs. gibi ilimleri öğrenmiş (İbn Teymiyye, 1988, 5-6; İbn Teymiyye'nin hayatına dair daha ayrıntılı bilgi için bkz. Ebu Zehra) ve daha sonra kendisi müderrislik yapmaya başlamıştır (Koca, 1999: 391). Bu ilimlere dair birçok eseri bulunmaktadır (Koca, 1999:394-398). Konumuzun sınırını aşmamak adına kısaca hayatına değindiğimiz İbn Teymiyye'nin ruhsal tıp alanına dair düşünceleri kalp hastalıkları ve onların tedavisine yöneliktir. Bu bakımdan o, özellikle kalbin hastalıkları olarak ifade ettiği ahlaki durumları belirleyerek bunlara çözüm önerileri de sunmaktadır. Bu çalışmada İbn Teymiyye'nin ruhsal tıp alanına katkılarını ortaya koymaya çalışacağız. Ancak İbn Teymiyye'nin ruhsal tıba katkısına geçmeden önce onun ahlakî yaklaşımı hakkında bilgi vermek ruhsal tıp ile ilgili görüşlerinin temelini göstermesi açısından önemlidir.

İbn Teymiyye'de Ahlak

İbn Teymiyye'nin ahlak anlayışını ele alırken öncelikle onun nefis yaklaşımına değinmek gerekir. İbn Teymiyye nefis ve ruh kavramlarının aynı anlamda kullanılabileceğini ifade ederek görüşlerini bu çerçevede şekillendirmektedir (Necatî, 1993: 269). Nitekim Kur'an ayetlerinde nefis ve ruh kavramlarının geçtiği ayetler ile hadislerde kullanılmaları onun bu iki kavramı aynı kabul etmesinin bir göstergesi olabilir.

İbn Teymiyye nefsin tekil cevherlerden oluşmadığı gibi madde ve suretten de oluşmadığını savunur (Necatî, 1993: 269). Bununla birlikte nefis ölümden sonra kendisi ile kaim olmakla beraber (Necatî, 1993: 269) duyuyla idrak etmesi

bakımından ve sorumluluk hususunda bedenle ilişkilidir. Bu bakımdan nefis ya da ruh ölmeden önce bedenden bağımsız olarak bulunmamaktadır (Moustafa, ;9). İbn Teymiyye ruhun kendi başına kaim bir varlık olması hasebiyle gidip gelmesinin, azaba ve nimete konu olmasının mümkün olduğunu iddia etmektedir (Moustafa, 2017; 9). Bununla birlikte İbn Teymiyye Zümer suresi 42.ayetten¹ hareketle ruhun yükselip inmesini, bedeni terk etmesini ve kabzedilmesi gibi hususlara konu olduğunu belirtmektedir (Moustafa, 2017: 9; Necatî, 1993: 269; İbn Teymiyye’nin nefis anlayışı hakkında daha geniş bilgi için bkz. İbn Teymiyye, 1988).

İbn Teymiyye ruhun ve bedenin birbirini etkilemesi hususuna da değinerek ruhun sevinmesi, üzülmeye ya da mutlu olması bedenin etkilenmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde bedende meydana gelen, örneğin acıkması, doyması, üşmesi veya ısınması gibi durumlar da ruhun etkilenmesine yol açar (Moustafa, 2017; 10). Bunun yanı sıra İbn Teymiyye kalp ve dilin istikametini, ruh ve bedenin ilişkisine bağlamaktadır; çünkü beden ve ruh birlikte bulunmakta ve beden sadece ruh ile birlikte ihtiyarî olarak hareket edebilmektedir. Bu bakımdan ruhun yetkinleşmesi beden ile gerçekleşmektedir. İbn Teymiyye ruhun yetkinleşmesini dinî ahlak çerçevesinde ele almaktadır (Moustafa, 2017; 17).

İbn Teymiyye, felsefî görüşten farklı olmakla birlikte, nefsin üç türünden bahsetmektedir. Bunlar; nefsi emmâre, nefsi levvâme ve nefsi mutmainne’dir. İbn Teymiyye insan nefsinin bir olduğunu ancak söz konusu olan nefislerin insan nefsinin durumunu belirtmek amacıyla sınıflandırıldığını ifade etmektedir (Necatî, 1993; 272). Nitekim nefsi mutmainne, diğer nefislerden daha üstün olup bu mertebede olan kişi haramlardan hoşlanmaz (İbn Teymiyye, 2017: 108). İbn Teymiyye’nin nefse yaklaşımı da dinî perspektiftendir. Bu açıdan onun ahlakî ele alış tarzı kelâmî ya da felsefî değil dinîdir. Nitekim İbn Teymiyye ahlaka dair söylemlerinde muhakkak bir ayet ya da hadis zikretmektedir. İbn Teymiyye’nin ruhsal tıp alanına yaklaşımının da bu minvalde olduğunu söyleyebiliriz. Şimdi onun ruhsal tıba katkılarının neler olabileceği incelenebilir.

Kalbin Hastalıkları ve Bunların Tedavisi

İbn Teymiyye ruhsal tıp alanına kalp hastalıkları ve onların tedavisi ile katkı sunmaktadır. Bu bakımdan kalbin hasta olması ve onun tedavi edilmesi hususu üzerine önemle duran İbn Teymiyye kalbin hasta olmasını vücudun hasta olmasına benzetmektedir. Nasıl ki vücut normal olan çalışma sisteminin bozulması ile farklı

¹ “Allah ölüm vakitleri geldiğinde insanları vefat ettirir, ölmeyenleri de uykularında ölmüş gibi yapar. Ölümüne hükmettiklerini tutar, diğerlerini ise belli bir süreye kadar (hayata) salar.”

hastalıklara yakalanıyorsa aynı şekilde kalp de bozularak hasta olabilmektedir. Dolayısıyla İbn Teymiyye bozulan kalbin yani hasta kalbin doğru bir şekilde tasavvur edemediğini ve bunun neticesinde de iradenin zayıfladığını iddia etmektedir. Bu durumda da hasta olan kalp hakkı (doğruyu, hakikati, gerçeği) olduğu gibi göremeyebilir veya onu çok farklı şekilde tasavvur edebilir. Hatta haktan nefret etmeye ve batılı sevmeye kadar da ileri gidebilir (İbn Teymiyye, 2014: 45-46). Bu ifadelerden hareketle hastalıkların en büyüğünün kişinin hakkı idrak edememesi ve kalbinin de batıldan dolayı hak olanı görememesidir (İbn Teymiyye, 2017: 97).

Kalbin hasta oluşunu bazen şek ve şüphenin varlığı ile bazen de şehvetin bulunmasıyla açıkladıkları görülmektedir. Hasta olan kalbe bir de şüphe veya şehvetin eklenmesi o kalbin hastalığının daha da artmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte hasta olan kalbe bilgi ve öğüt vermek ise o kalbin şifa bulmasına vesile olabilmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 46,48).

Hasta olan kalpte öfke duygusunun ortaya çıkardığı ağrıya benzer şekilde bir ağrı bulunduğunu ve bu ağrının da kalbe eziyet ettiğini ifade eden İbn Teymiyye, müminlerin kalplerindeki bu ağrının giderilmesi için gönüllerini ferahlatmaları gerektiğini tavsiye etmektedir. Nitekim kalbin şifası kalbin öfkeden ve ona benzer şeylerden temizlenmesi ile mümkündür (İbn Teymiyye, 2014: 47).

İnsanların kötülük yapmasının bir nedeni de cehalettir. Cahillik kişiyi, işlediği amellerin kötü olduğunu bilmemeye ya da bunların büyük yarar sağlayacağını düşünmeye kadar götürebilir (İbn Teymiyye, 2017: 140). Bu nedenle İbn Teymiyye'ye göre cehalet ve şüphe kalbi hasta eden şeylerdendir. Şüphe adeta insanın içini kemirmekte ve bu konuda kesin bir bilgiye ulaşmadan da bu eziyet bitmemektedir. Bu bakımdan insan bilmediği şeyi bilen birine sormalı ve kalbini mutmain etmelidir. Nitekim İbn Teymiyye mutlak cehaletin kalbi öldüreceğini belirtirken biraz cehaletin de kalbi hasta edeceğini ifade etmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 47-48). Kalbin yaşamasından, ölmesinden, hasta olmasından ve şifa bulmasından bahseden İbn Teymiyye söz konusu durumun vücudun yaşaması, ölmesi ve hasta olmasından daha önemli olduğunu vurgulamaktadır (İbn Teymiyye, 2014: 48; İbn Teymiyye, 2017: 96).

İbn Teymiyye nefsin hoş görülme ve yasak olan şeyleri yapmayı istediğini belirterek nefsin isteklerine uyan kişinin heva ve şehvetlerinin peşinde olduğunu ifade eder. Ancak olması gereken şey Allah'ın emirlerine uymak ve ona göre davranmaktır (İbn Teymiyye, 2017: 103).

İbn Teymiyye adaletin itidal olduğunu, itidalin de kalbin iyi olması şeklinde ifade eder. Adaletin zıddı olan zulmün ise kalbin bozulması olarak belirten İbn Teymiyye, günah işleyen kimsenin aslında kendi kendisine zulüm ettiğini iddia etmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 54; İbn Teymiyye, 2017: 216).

İbn Teymiyye Allah’ın peygamber göndermesini ve kitap indirmesini insanların adaletli olması amacıyla yapmıştır. Nitekim ona göre en büyük adalet, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan sadece O’na ibadet etmek, insanların haklarını gözetmek ve aynı zamanda da kişinin kendisine karşı adil olmasıdır (İbn Teymiyye, 2014: 57).

Gerçek anlamda yaşayan kişi kendisine eziyet veren şeylerden uzak durur; ancak gerçek manada yaşamayan kişi ise tam tersini yapar ve bu kişileri, İbn Teymiyye “yüzsüz” olarak adlandırır. Yüzsüzlüğün de katı olduğunu, canlılığın sahip olduğu yumuşaklıktan uzak olduğunu ve bu nedenle sert olduğunu da ifade etmektedir. Yüzsüz kimselerin kalbinde canlılığı sağlayacak ve dolayısıyla da ayıptan uzaklaştıracak bir hayatın bulunduğunu söylemek mümkün değildir. İbn Teymiyye bunu kuru ve sert toprağa benzetmektedir. Kuru toprağın üzerine basıldığında orada herhangi bir ayak izi çıkmaz. Aynı şekilde kalbinde gerçek anlamda bir hayat bulunmayan kişide de canlılık adına bir iz bulunmaz. Bu durumda da söz konusu kişilerin bir irade ve imanından da bahsedilemez. Bunun yanı sıra kalbi gerçek anlamda yaşayan kişide kendisini kötülükten uzaklaştıracak bir iradesi bulunmaktadır (İbn Teymiyye, 2014: 72-73).

Kalp hastalıklarından biri haset yani kıskançlıktır. İbn Teymiyye (2014) haset etmeyi, “hased edilen kişinin sahip olduğu güzel durumu/şeyleri çekememek ve ona buğzetmek” şeklinde tanımlamaktadır. İki tür hasetten bahseden İbn Teymiyye, haset edilenin sahip olduğu şeyleri tümünden çekememek şeklinde ifade ettiği hasedin en kötü haset çeşidi olduğunu ifade etmektedir. Diğer ise haset edilen kişinin sahip olduğu şeylerle kendisinden üstün olmasını istememekte ve onun sahip olduğu şeylere ya da daha fazlasına sahip olmayı dilemektedir. Bu tarz haset aynı zamanda imrenme ya da gıpta etmek olarak da isimlendirilmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 77-78).

Haset etmenin temel noktası nimetlerin başkasına verilmesidir. Bu bakımdan haset eden kişi başkasının bir nimete sahip olmasını ve bundan dolayı da başkasının kendisinden üstün olmasını istemez. Dolayısıyla bir şey başkasında olmasaydı kendisi de bunu istemeyecekti; ancak o şey başkasında olduğu için ona karşı haset ortaya çıkmaktadır. Özellikle ilim ve mal sahibi olan kişilere daha fazla haset edildiği söylenebilir (İbn Teymiyye, 2014: 80, 82). Bu ifadelerden hareketle haset eden kişi, Allah’ın kullarına vermiş olduğu rızkın yok olmasını isteyen kişi olarak

tanımlanabilir. Cimri olan kişi de sahip olduğu şeyleri esirgeyendir (İbn Teymiyye, 2014: 105). Örneğin kişinin sahip olduğu maldan, ilimden ya da buna benzer şeylerden hem dünyada hem de ahirette faydası olacak şeylerde hasetle birlikte cimriliğin de söz konusu olabileceği ifade edilmektedir (İbn Teymiyye, 2017: 235). Haset etmenin hastalık olduğu gibi cimrilik de kalbin bir hastalığıdır. Nitekim “Cimrilikten daha büyük hastalık mı olur?” hadisinden hareketle İbn Teymiyye, cimrilikten sakınılması gerektiğini ifade etmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 101). Cimriliğin tedavisinin ise cömertlik olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim İbn Teymiyye, insanoğlunun kurtuluşunun ancak cesaret ve cömertlikle gerçekleşeceğini iddia etmektedir (İbn Teymiyye, 2017: 239). İbn Teymiyye bu görüşünü Tevbe suresi 38-39.ayetlerden hareketle ortaya koymaktadır.²

İbn Teymiyye insanların genellikle hasedin ikinci türü olan imrenme hastalığına yakalandıklarını ifade etmektedir. Bunu rekabet olarak da adlandırmak mümkündür. Hasedin bu türü kötü bir şey olmamakla birlikte yine de kalpte bir hastalık olarak ifade edilmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 80). İbn Teymiyye Ömer ve Ebu Bekir arasında gerçekleşen bir olayı zikrederek bunu ortaya koymaktadır.

“... Ömer radiyallahu anh, Ebu Bekir’le infakta yarışmak istedi. Ömer bunu şöyle anlatır: Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem sadaka vermemizi emretti, bu da malım olduğu bir zamana rasladı. ‘Ebu Bekir’i bir gün geçeceksem, bugün geçerim.’ dedim, malımın yarısını getirdim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bana ‘Ailene ne bıraktın?’ dedi. ‘Bunun kadar bıraktım.’ dedim. Ebu Bekir ise bütün malımı getirdi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona da ‘Ailene ne bıraktın?’ deyince, ‘Onlara Allah’ı ve Rasûlünü bıraktım.’ Dedi. Ben de ‘Hiçbir şekilde artık seninle yarışmayacağım.’ dedim.”

Burada gerçekleşen şey İbn Teymiyye’ye göre mübah bir yarışma olmakla birlikte Ebu Bekir’in hiçbir şekilde yarışmaya girmemesi ve kendi durumunu başkasına göre ayarlamaması hasedin her türünden uzak olunması gerektiğini göstermektedir (İbn Teymiyye, 2014: 85). Ancak İbn Teymiyye hasetsiz kimsenin olamayacağını da ifade etmektedir. Fakat kötü kişi onu açık bir şekilde yaşarken iyi kişi de onu gizlemeye çalışır. Bu nedenle haset etmek galip gelen bir kalp hastalığı olarak ifade edilmektedir.

² “Ey iman edenler! Size ne oldu ki, ‘Allah yolunda seferber olun’ denilince yerinize çakılıp kaldınız; yoksa ahiretten vazgeçip de dünya hayatıyla yetinmeye razı mı oldunuz? Halbuki dünya hayatının sağladığı fayda ahiretinkine göre pek azdır. Eğer toplanıp seferber olmazsanız Allah sizi elem veren bir azapla cezalandırır, yerinize başka bir topluluk getirir ve siz O’na zerrece zarar veremezsiniz. Allah’ın her şeye gücü yeter.” Tevbe suresi 9/ 38-39.

Bu hastalıktan az sayıda kişinin kurtulabileceği de belirtilmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 97). Ayrıca haset etmek yanında haksızlığı da getirmektedir. Nitekim haset eden kişi haset ettiği kişinin hakkını vermez ve bu bakımdan ona zulmeder (İbn Teymiyye, 2014: 102). Dolayısıyla “Hased, ateşin odunu yiyip bitirdiği gibi iyilikleri yer bitirir. Sadaka, suyun ateşi söndürdüğü gibi günahları söndürür.” (İbn Teymiyye, 2014: 105). Hasedin ilacının sabır ve takva olduğunu belirten İbn Teymiyye, aynı zamanda hasetten nefret etmeye çalışmak gerektiğini de ifade etmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 99).

İbn Teymiyye kalbin hastalıklarını belirlerken onların tedavilerini de ifade etmektedir. Nefsi temiz olanın kalbi de hastalıklardan uzak olacaktır. Nitekim Allah’ın emirlerine uyup haramlardan uzaklaşan kimsenin nefsi kurtuluşa erecektir (İbn Teymiyye, 2017: 105).³ Bu bakımdan nefsin kötü isteklerine karşı kişi mücadele içinde olmalı ve bu doğrultu da Allah’ın isteklerine yönelmelidir. Nitekim İbn Teymiyye açısından iman ve tasdik arınmış nefsin yaptığı fiiller olarak kabul edilmektedir (İbn Teymiyye, 2017: 107). Ayrıca İbn Teymiyye, “Şüphesiz sen büyük bir ahlak sahibisin”⁴ ayetinden hareketle Hz. Peygamberin ahlakını dinî açıdan izah etmektedir (İbn Teymiyye, 2014: 101-102). Bu durumda da kişi dinin emirlerine uyup yasaklarından sakındığında ahlakî bakımdan iyi bir yerde bulunacaktır.

İbn Teymiyye kalbinde hastalık bulunanlar için Kur’an-ı Kerim’in şifa olduğunu belirtmektedir. Nitekim ona göre kalbinde hastalık bulunanlar için Kur’an’da bu hastalıkları giderebilecek birçok ayet bulunmaktadır. Bu ayetlerden hareketle kişinin bilmesini, kavramasını ya da algılamasını engelleyen ve bozan şüphe hastalığından kurtulmak mümkün hale gelmektedir. Bu da kişinin hakikati olduğu gibi görebilmesini sağlamaktadır. Zira Kur’an faydalı olan şeylere karşı kalbi teşvik ederken zararlı şeylerden de sakınmasını istemektedir. Kur’an’ın, teşvik ve sakındırmanın yanı sıra güzel öğüt, hikmet ve kıssalar ile kalbe şifa olduğu ifade edilmektedir. Bu bakımdan Kur’an doğrudan nefret eden hasta kalbi doğru yola ileterek hakikati sevmesini ve bu şekilde yaşamını devam ettirmesini sağlar (İbn Teymiyye, 2014: 49-50). Ayrıca Kur’an irade bozukluğuna yol açan hastalıkların tedavisi için de bir şifa kaynağıdır. Nasıl ki vücut hastalıktan kurtulup sağlıklı haline dönüyorsa aynı şekilde kalp de iyileştiğinde fitratına dönmektedir. Bunun için kalbi güçlendirecek şeyler Kur’an’da mevcuttur (İbn Teymiyye, 2014: 50).

³ “Nefsini arındıran elbette kurtuluşa ermiştir.” Şems suresi 91/9.

⁴ Kalem suresi 68/4.

Ahlaksızlıkları ve günahları terk etmek kalbin gelişmesine katkı sağlayan durumlardandır. Tövbe etmek, kalpte bulunan çirkin karışımların dışarı atılmasını sağlayarak kalp temizliği yapmak demektir. Nitekim hasta olan kalpte iyi ve kötü eylemler birbirine karışmış durumdadır. Tövbe etmek kalbin iyi işler yapması için insanın iradesinin kuvvetlenmesine de katkı sunmaktadır (İbn Teymiyye, 2014: 51). Ayrıca İbn Teymiyye gurur ve hasedin şeytandan, imanın ise rahmandan olduğunu ifade ederek söz konusu durumlardan kalbin temizlenmesi gerektiğini de belirtmektedir (Ebu Zehra; 49).

Sonuç

İbn Teymiyye felsefi ahlak yaklaşımında ele alınan nefis anlayışından farklı olarak nefsin durumlarından bahsederek kişinin ahlakını ortaya koymaktadır. Örneğin en üst derecenin nefsi mutmainne olduğundan bahseden Teymiyye açısından insanın bu noktaya ulaşması onun kalbinin hastalıklardan arınması ile mümkündür. Kalbin hastalıklarından kurtulması ve şifa bulması için kişinin Kur'an-ı Kerim'e başvurması gerekir. Nitekim İbn Teymiyye'ye göre Kur'an'da insanın ahlakının güzelleşmesine, kalbinin temizlenmesine ve iradesinin güçlenmesine yardımcı olacak birçok ayet bulunmaktadır. Kişi bunları okuduğunda ve anladığında ona göre bir hayat yaşayacaktır. Dolayısıyla insan Kur'an'ın şekillendirdiği bir birey olarak ahlaki bakımdan üst bir mertebeye ulaşabilecektir. Bu ifadelerden hareketle İbn Teymiyye'nin dinî ahlak yaklaşımını benimseyen düşünürlerden biri olduğu söylenebilir. Onun bu yaklaşımı ruhsal tıp alanına da sirayet etmiştir. Bu bakımdan İbn Teymiyye İslam düşüncesi geleneğinde insanın ruhsal olarak sağlıklı olabilmesi için Kur'anî bir hayat tarzı benimsemesi gerektiğini ifade eden düşünürler arasında yerini almaktadır.

İbn Teymiyye insanın mutluluğunun ve eminliğinin sadece eylemlerle değil aynı zamanda Allah'a karşı tam bir kulluk yapmak ile mümkün olacağını ifade ederek insanın kalbi hastalıklardan da bu sayede kurtulacağını göstermektedir. Aksi takdirde yani kulluk yapmaksızın ve Allah'ı sevmeksizin kalbin ıslah olması mümkün değildir. Bu nedenle insanın kemâl derecesine ulaşabilmesi de yine onun bu durumuna bağlıdır (Necatî, 275). Başka bir deyişle İbn Teymiyye açısından insanın hem bedeni hem de kalbi hastalıklardan kurtulabilmesi için Kur'an'da ifade edilen emirleri tam manasıyla yerine getirmek ve yine Kur'an'da zikredilen yasaklardan olabildiğince uzaklaşmak gerekir. Bu da ancak Allah'a iyi bir kul olmakla gerçekleşecek bir durumdur.

Kaynakça

- Ebu Zehra, M. *İbn Teymiyye Hayatuhu ve Asruhu*. Dâru’l-Fikr el-Arabî.
- İbn Teymiyye, T. (1988). *Risale fi’l-Akl ve’r-Ruh*. Dimaşk: Târık Suûd, Dâru’l-Hiere.
- İbn Teymiyye, T. (2014). *Kalp Hastalıkları ve Tedavisi*, (Çev. Mehmet Yüce), İstanbul: Guruba Yayıncılık.
- İbn Teymiyye, T. (2017). *Güzel Ahlak*. (Çev. Hilal Nayır, Semra Demir, Zeynep Çelik), İstanbul: Pınar Yayınları.
- Koca, F. (1999). “İbn Teymiyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 20/391-405.
- Moustafa, M. A. A. (2017). “Allah’ın Zatından Ödün Vermemek: İbn Teymiyye’ye Göre Ruhun Yaratılmışlığı” Çev. Murat Kaş. *Nazariyat İslâm Felsefe ve Bilim Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3/2 (Nisan 2017): 1-45.
[DOI: dx.doi.org/10.12658/Nazariyat.3.2.M0031](https://doi.org/10.12658/Nazariyat.3.2.M0031)
- Necatî, M. O. (1993). *Ed-Dirasâtu’l-Nefsâniyye ‘inde’l-Ulemâ’ el-Müslimîn*. Kâhire: Dâr el-Şurûk.
- Saruhan, M. S. (2021). *İslam Filozofları ile Ruhsal Tıp*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Kur’an ayetlerinin meali: <https://kuran.diyaret.gov.tr/Tefsir>